

Fra Herregaard til Stationsby.

Ved N. SODBORG.

Vesløs Stationsby med Mommergaard i Baggrunden.

DEN GAMLE HERREGAARD VESLØSGAARD i Vesløs Sogn paa Hannæs, hvis Historie gaar helt tilbage til 1348¹), er i de sidste 40 Aar undergaaet en stor og betydningsfuld Forandring, idet dens Jorder er blevet udstykkede og Gaarden tildels forsvundet.

Allerede først i 1880'erne var den nordligste Del af Gaardens Jord blevet bortforpagtet, og der var blevet bygget Stald og Lade og en lille Beboelseslejlighed i Enden af Stalden, men allerede i 1886 blev Gaarden med 150 Tdr. Land købt af Thomas Jensen fra Øsløs, som med sin unge Hustru Karen flyttede ind i den lille Lejlighed. Der fortælles, at det var en meget lille og ussel Besætning, der fulgte med Gaarden, nemlig kun 4 usle og skindmagre Køer, hvis Knogler raslede, naar de blev trukket paa Græs, og to ligesaa usle Heste.

Men det unge Ægtepar tog fat med frisk Mod, og Thomas Jensen fik efterhaanden med stor Flid og Dygtighed opdyrket Gaardens Jord og udnyttet den Tørvejord, som hørte til Gaarden. Efter nogle Aars Forløb fik han bygget et nyt, smukt Stuehus og i det hele opbygget Gaarden, som fik Navnet Højbjerggaard, eller vel rettere Højbjerggaard efter dens Beliggenhed.

Thomas Jensen og hans Hustru fortjener at mindes for det dygtige Arbejde, de i sin Tid har udført paa Højbjerggaard.

I de første Aar efter 1900 arbejdedes der jo med Anlægget af Thisted-Fjerritslev Jernbane, som blev aabnet i Novbr. 1904. Banen kom til at gaa over en Del af Vesløggaards Jorder, og der var allerede lidt nord for Gaarden bygget Station og dermed Begyndelsen til Stationsbyen. Ligeledes var der, før Banen blev aabnet, bygget en Krostald tæt ved Stationen, og kort efter blev Kroen opført af Murermester Andreas Christensen, Frøstrup, og ligeledes byggedes en Købmandsforretning lige overfor Kroen samt en Snedkerforretning henne ved Amtsvej en, og i de efterfølgende Aar var Stationsbyen i stadig Stigning og Udvikling.

Efter at Banen var kommet, begyndte Ejeren af Vesløggaard at sælge en Del Jord til Husmandshjem, særlig den nordlige Del af Gaardens Mark fra Højbjerggaards Jord og syd paa langs Landevejen. Men

først i 1910 blev det til noget med Udstykningen, idet Han Herredernes Udstykningsforening af Gaardens Ejer, Proprietær Carl Nørsgaard, d. 7. Januar 1910 købte Gaarden med alle Bygninger, Besætning, Redskaber og Korn til Udsæd for 155,000 Kr. Gaardens Størrelse var da 376 Tdr. Land gem. Maal (512 Tdr. Bygsædeland²).

Det første Salg fandt Sted d. 21. Febr. 1910, men det sidste ikke før i Sommeren 1912. Naar det varede saa længe med at faa Gaarden udstykket, var Grunden dertil noget den, at nogle af Egnens Befolkning her saa noget skeptisk paa Udstykningen. Ja, selv den daværende Sogneraadformand var meget derimod og udtalte, at Kommunen aldeles ikke kunde undvære Herremandens Skat, og der var vist flere, der mente det samme. Udstykningsforeningen fik dog afsat Jord til 22 Hjem foruden Hovedparcellen, den nuværende Mommergaard, samt 7 Tillægsparcer, og der var jo som nævnt i Forvejen solgt Jord til 6-8 Hjem. Den Rest, der endnu var tilbage af Jorden, blev senere delt i 4 Hjem. Desuden skænkede Udstykningsforeningen det gamle, ejendommelige Voldsted "Helledis", hvor Gaardens Hovedbygning engang i Middelalderen havde ligget, til Nationalmuseet, som straks lod det frede.

"Paa Helledis er der gennem Aarene holdt mange Sommermøder, dels paa selve Voldstedet eller paa en Græsplæne op mod Voldgraven. I 1920 afholdtes f. Eks. en smuk Genforeningsfest, hvor 5-600 Mennesker var til Stede. Vore to afdøde Digtere Jeppe Aakjær og Johan Skjoldborg har ogsaa talt paa Helledis foruden mange andre dygtige og betydelige Mænd.

Vesløggaard havde en meget stor Gaardsplads, hvor der nu ligger 4 Hjem. Det eneste, der nu er tilbage af Gaardens Bygninger, er den østlige Staldlængde, som nu tjener til Stald for den Ejendom der er bygget op der, og endnu bærer den gamle Gaards Navn, Vesløggaard. Desuden ligger der tre andre Hjem paa Gaardspladsen, nemlig to Husmandshjem og et jordløst Hus. Der var ogsaa en Fløj af Gaarden, der bar det flotte Navn Kavallerfløjen, men saa nu ud til alt andet end at huse fine Kavallerer. Tæt øst for Gaarden var der en temmelig stor Have med mange store Træer, men den blev desværre aldeles raseret af den ny Ejer og tjener nu som Agerjord for et af Hjemmene.

I Slutningen af Aaret 1911 blev der i Vesløs By bygget et nyt Mejeri for Sydhannæs, som før sammen med Nordhannæs havde Mejeriet Kaphøj, som laa tæt ved Tømmerby Holdeplads. Det nye Mejeri blev opført af Murermester Andreas Christensen og Tømmermester Gregersen, begge af Frøstrup. Det viste sig nu, hvad Udviklingen førte med sig, idet alene Nybyggerne paa Vesløggaards Mark det første Aar leverede dobbelt saa megen Mælk til Mejeriet, som Vesløggaard før plejede at levere; ogsaa for Stationsbyen fik Mejeriet jo Betydning.

¹ Der henvises her til min Artikel: "Vesløggaards Historie" i Hist. Aarbog for 1911, Side 5 ff.

² Se Edv. Danielsen: Han Herreders Udstykningsforenings Historie, Side 8ff.

Det var ogsaa i 1911, at de Frimenighedsfolk baade paa Nord- og Sydhannæs, som hørte til Præsten Søren Anker-Møllers Frimenighed i Klim, lod opføre Frimenighedskirken ved Vesløs Stationsby; Kirken blev bygget af Murermester Svend Pedersen og Tømrer Gundersen, begge af Vesløs.

Endvidere lod Missionssamfundet her i 1916 ved Stationsbyen opføre et Missionshus til Mødesal.

Men det maa ikke glemmes, at ogsaa paa Skolens Omraade kom Stationsbyen til at øve en vis Indflydelse. Det viste sig nemlig snart, at den gamle Vesløs Skole, som laa lige nedenfor Vesløs Kirkebakke, vilde blive alt for lille, da den kun havde en lille Skolestue. I 1914 blev der derfor bygget en ny, smuk og velindrettet Skole en hel Del nærmere Stationsbyen. Men da Stationsbyen stadig voksede, varede det ikke ret mange Aar, før den ny Skole ogsaa blev for lille, og i 1919 blev der derfor tilbygget et nyt Klasseværelse og indrettet Lejlighed for en Lærerinde, saa Skolen nu blev en fireklasset Skole, og derved var der skabt langt bedre Undervisningsforhold for alle Sognets Børn.

Med Hensyn til Forbindelsen med Omverdenen er Trafikforholdene jo langt, langt bedre nu, end før Banen kom. Da var der kun Fragtkørere, som kørte til Thisted med Fragt og Passagerer et Par Gange om Ugen. Turen fra Sydhannæs gik over Vesløs Vejle, og i Vej len var der ikke anden Vej end gennem Vandet. Det var baade en besværlig og ikke helt ufarlig Kørsel over Vejlen, hvor der var rejst nogle store Sten som Vejvisere for de kørende, men i Storm og Mørke var de ikke altid lette at faa øje paa, og kørte Vognen for langt ud til Siden, kørte den i Bløde. En af de mest kendte Postkørere ad denne Vej var afdøde Lars Lynge fra Tømmerby. En Tur med ham fra Øsløs til Thisted varede 5-6 Timer, da der jo skulde tages Bud med og holdes ved Købmændene samt bedes i Østerild Kro. Lars Lynge havde Sejldug over sin Vogn, saa Passagererne kunde sidde derunder.

Ved en Opgørelse ved dette Aars Begyndelse viste det sig, at der nu paa Vesløgaaards Jord findes i alt 95 Hjem foruden Frimenighedskirken og Missionshuset, og at der nu i alt lever ca. 350 Mennesker der.

Af de 95 Hjem er 34 Jordejendomme, hvoraf 6 er Gaarde med over een Td. Hartkorn, og Resten Husmandsbrug. Naturligvis kan alle disse Hjem ikke regnes med til Stationsbyen, men langt over Halvdelen findes dog der. Stationsbyen har nu næsten alle Slags Forretningsfolk; der er Brugsforening, Købmandsforretninger, Boghandel, Slagter, Barber, Damefrisørinde og flere Slags Haandværkere, saa der mangler ikke meget i den Henseende, og ikke saa sjældent flytter ældre Folk dertil for at tilbringe deres Alderdom der. Byen er i det hele vokset meget i de Aar, der er gaaet, siden Banen kom, og Herregaarden blev udstykket.

For ikke saa mange Aar tilbage levede der kun 12-15 Mennesker paa Vesløgaaard; naar man nu ser Stationsbyen og de mange veldrevne Hjem, kan det med Sandhed siges, at det er en rig og betydningsfuld Udvikling, der her har fundet Sted. Nu staar den danske Bonde frit paa den Jord, hvor hans Forfædre i fordums Tid maatte trække under Ridefogdens Pisk.

Først i 1890'erne, vistnok 1892 eller 93, var vor store Digter og Lyriker Valdemar Rørdam, som har skænket vort Land saa mange dejlige Sange og Digte, Huslærer

paa Vesløgaaard for Ejerens tre Sønner. En Augustaften kom han med Aalborg-Thisted Damperen til Fæggesund, hvor der skulde være en Vogn og hente ham, men der var ingen. Han gik da ind paa Kroen med sin Kuffert, og der sad saadan en flink og venlig Mand fra Øsløs, som lovede at tage Kufferten med i sin Vogn og sætte den ind paa Vesløgaaard, og saa fik Rørdam Besked om, hvad Vej han skulde gaa. Han begav sig saa paa Vej og naaede ogsaa ud paa Natten Vesløgaaard og bankede paa, og Fruen kom og lukkede op. Rørdam spurgte lidt skarpt, hvorfor de ikke havde sendt Vogn efter ham, da de jo vidste, at han kom, men Fruen svarede kort, at de ikke havde haft Tid dertil, da de havde kørt Korn hjem hele Dagen.

Rørdam kom til at føle sig noget ensom paa Gaarden, da Forholdet til Familien ikke blev særlig hjerteligt. I sin Fritid færdedes han meget ude omkring i Egnen, særlig paa Vejlerne med det rige Fugleliv; han kom ogsaa tit over hos Pastor Clausen i Hunstrup, hvor der var en Del Ungdom.

En Del Aar efter Udskiftningen af Gaarden, vistnok først i 1920'erne, var Valdemar Rørdam her paa Besøg, og jeg var ude omkring med ham og viste ham den Forandring, der var sket, og at Herregaarden nu ikke var mere, hvad han dog ikke syntes særlig godt om. Oppe paa Øsløs-Vejen, hvorfra man kan se ud over Stationsbyen og hen over Markerne, sagde jeg til ham: "Kan De nu ikke se, Rørdam, naar De ser de mange Hjem og de veldrevne Marker, hvilken stor og herlig Forandring her er sket, naar De tænker paa, hvordan det saa ud, da De var her?" Da udbrød han: "Jo, jeg kan, men jeg er ked af at skulle indrømme det!"

"Vesløgaaard"

Som mange andre kunde han nemlig ikke godt tænke sig, at en Herregaard, som havde bestaaet gennem Aarhundreder og været ejet af stolte Adelslægter, saadan helt skulde forsvinde. En Herregaard var dog et Slags historisk Sted, mente han, og det kan der jo godt være noget om, men dansk Landboudom skal jo da ogsaa have Jord til egne Hjem.

(Historisk Årbog for Thisted amt 1942, side 253-260)